

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaje) a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatele **JUDr. Zdeňka Gruse**, advokáta, sídlem Resslerova 1754/3, Ústí nad Labem, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. ledna 2019 č. j. 7 To 35/2019-1141, za účasti **Krajského soudu v Ústí nad Labem**, jako účastníka řízení, takto:

- I. V řízení o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. III. ÚS 1251/19 se pokračuje.**
- II. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. ledna 2019 č. j. 7 To 35/2019-1141 byl porušen princip rovnosti ve spojení s právem stěžovatele získávat prostředky pro své životní potřeby prací a podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.**
- III. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. ledna 2019 č. j. 7 To 35/2019-1141 se ruší.**

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu, obsah napadeného rozhodnutí a průběh řízení před Ústavním soudem

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení výše uvedeného rozhodnutí, neboť má za to, že jím byla porušena jeho základní práva, svobody, jakož i ústavněprávní principy zakotvené zejména v čl. 1, čl. 3, čl. 4 odst. 1, čl. 9, čl. 11, čl. 26, čl. 28 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného spisu Okresního soudu v Ústí nad Labem (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 3 T 27/2016, se podává, že rozsudkem okresního soudu ze dne 17. 4. 2018 č. j. 3 T 27/2016-1110 byla obchodní společnost XX, a. s., v likvidaci (pozn. anonymizováno), odsouzena k trestu zrušení právnické osoby a podle § 34 odst. 5 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“), byl uvedené společnosti ustanoven opatrovník, a to stěžovatel. Za těchto okolností okresní soud usnesením ze dne 22. 10. 2018 č. j. 3 T 27/2016-1124 přiznal stěžovateli jako advokátu ve funkci opatrovníka odměnu a náhradu hotových výdajů v celkové výši 16 819 Kč (I. výrok) a II. výrokem nepřiznal odměnu a náhradu

hotových výdajů ve výši 15 301 Kč, protože – na rozdíl od stěžovatele – při výpočtu vyšel z § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu přitom v době rozhodování okresního soudu znělo: „*Při výkonu funkce opatrovníka ustanoveného správním orgánem účastníku řízení, ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob, jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní nebo ustanoveného soudem účastníku řízení, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat^{1b}*“, se považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč.“ Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) pak následnou stížnost stěžovatele podanou podle § 141 a násl. trestního řádu zamítl. Zcela se ztotožnil s okresním soudem v nutnosti použití § 9 odst. 5 advokátního tarifu na stěžovatelův případ i s korekcí rozsahu některých stěžovatelem prováděných úkonů a požadované odměny za ně (tyto korekce však ani ve stížnostní argumentaci nejsou zásadně podstatné).

3. Ústavní soud nálezem ze dne 24. 9. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 4/19 (302/2019 Sb.; pozn. rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) zrušil část § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „*jehož pobyt není znám*“, a to dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů, neboť dovedl, že daná část citovaného ustanovení je rozporná se zásadou rovnosti ve vztahu k právu získávat prostředky pro životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 3 Listiny a s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, a to z důvodů, které v nálezu podrobně rozvedl. Zároveň dodal, že důvody neústavnosti uvedené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 mohou dopadat i na ostatní části hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Shledají-li proto obecné soudy v jiných, jimi vedených řízeních, že důvody neústavnosti dopadají i na jinou část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, nebudou ji v konkrétním případě aplikovat, neboť jsou vázány jen zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Třetí senát Ústavního soudu měl přitom za to, že výše uvedenou diskrepanci vykazuje i část hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „*ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob*“, která byla použita v řízení před okresním soudem sp. zn. 3 T 27/2016, a jež vyústila až v řízení o ústavní stížnosti stěžovatele.

4. Z popsaných důvodů rozhodl III. senát Ústavního soudu podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu o přerušení řízení o ústavní stížnosti a navrhl zrušení § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „*ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob*“, a to kvůli rozporu se zásadou rovnosti zakotvenou v čl. 3 odst. 1 Listiny v návaznosti na právo získávat prostředky pro životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 3 Listiny, a to ať již závislou činností anebo podnikáním ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny. Zrušení citované části § 9 odst. 5 advokátního tarifu III. senát navrhl kontextuálně také pro jeho rozpor s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

5. Plénum Ústavního soudu následně nálezem ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 23/19 (43/2020 Sb.) zrušilo § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „*ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob*“, a to dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů. Plénum Ústavního soudu dovedlo, že daná část

§ 9 odst. 5 je v rozporu se zásadou rovnosti ve spojení s právem získávat prostředky pro životní potřeby prací a podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny a kontextuálně také s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Vzhledem k tomu, že plénum Ústavního soudu již rozhodlo, odpadl důvod přerušení řízení o ústavní stížnosti stěžovatele, a proto III. senát Ústavního soudu rozhodl o pokračování v řízení o ústavní stížnosti (I. výrok tohoto nálezu).

II.

Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti nejprve rekapituluje, že byl podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob ustanoven opatrovníkem obviněné obchodní společnosti XX, a. s., v likvidaci, a to v trestním řízení vedeném pro přečin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Proto také navrhoval, aby mu byla přiznána odměna jako za obhajobu v trestní věci. Obecné soudy ale rozhodly, že mu bude přiznána odměna podle § 7 bodu 2 a podle § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Místo odměny za 1 úkon právní služby podle § 10 odst. 3 advokátního tarifu (tedy částky 1 000 Kč až 3 100 Kč) tak stěžovatel obdržel odměnu jen ve výši 250 Kč za 1 úkon právní služby, což je podle něho zcela nedostatečné, neboť jako opatrovník právnické osoby vykonával fakticky její obhajobu. Jako opatrovník má navíc podle svého tvrzení dokonce širší povinnosti než obhájce (musí se například osobně dostavit k výslechu, nemůže se substitučně nechat zastoupit svým koncipientem). Činnost opatrovníka ustanoveného pro řízení je přitom i podle zákona o advokacii výkonem advokacie (stěžovatel je tak vázán nejen pravidly profesionální etiky, ale má stejnou odpovědnost a musí být v rozsahu zákonem stanovených povinností řádně pojištěn). Stěžovatel pak v této souvislosti odkazuje mimo jiné na nález ze dne 13. 9. 2007 sp. zn. II. ÚS 303/05 (N 141/46 SbNU 361), kdy podle něho by i pro posouzení odměny advokáta mělo platit, že ústavní pořádek princip legality neváže na legalitu formální, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich materiálnímu smyslu. Zcela okrajově pak stěžovatel v ústavní stížnosti ještě namítá, že mu soud nesprávně neuznal náklady na jednu jízdu automobilem, kterou v ústavní stížnosti přesněji specifikuje.

III.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel – sám advokát – nemusí být podle stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 zastoupen podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu advokátem. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV.

Vyjádření účastníka řízení

8. Krajský soud ve svém vyjádření zejména zdůrazňuje, že stěžovatel v ústavní stížnosti opakuje argumenty, s nimiž se jmenovaný soud již vypořádal. Na druhou stranu připomíná, že nálezem ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 23/19 byla zrušena část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, podle níž bylo v případě stěžovatele postupováno (tedy podle níž byla stěžovateli určena mimosmluvní odměna jako opatrovníkovi). Zrušením předmětné části ustanovení nastala nová situace, kdy citovaný nález je podle krajského soudu třeba respektovat, a proto krajský soud navrhuje ústavní stížnosti stěžovatele vyhovět.

9. Vyjádření účastníka řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli na vědomí a k případné replice, neboť nepřesahuje rámec ústavní stížností napadeného rozhodnutí. Nadto nelze přehlížet, že Ústavní soud ústavní stížnosti zcela vyhověl.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soustavy soudů a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález ze dne 26. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 188/94 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následné použití právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páte Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

11. Jak již bylo uvedeno při rekapitulaci, na základě návrhu III. senátu Ústavního soudu plénum Ústavního soudu nálezem sp. zn. Pl. ÚS 23/19 zrušilo § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „*ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob*“. V tomto nálezu Ústavní soud dovodil, že normotvůrcem rozdílně stanovená odměna pro advokáty jako opatrovníky ustanovené soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob, je v rozporu se zásadou rovnosti ve spojení s právem získávat prostředky pro životní potřeby prací i právem podnikat vztaheno zejména k ustanoveným zástupcům podle § 30 občanského soudního řádu. Z judikatury Ústavního soudu, i Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), kterou Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 podrobně rozebíral [srov. například nález ze dne 14. 8. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 14/17 (200/2018 Sb.) a nález ze dne 15. 9. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.) a rozsudky ESLP ze dne 23. 11. 1983 ve věci *Van der Musselle proti Belgii* (stížnost č. 8919/80) a ze dne 18. 10. 2011 ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* (stížnost č. 31950/06)] vyplývá, že stát ani advokátům negarantuje právo na zisk a právní úprava, která advokátům ukládá vykonávat určité druhy činností ve veřejném zájmu a za sníženou odměnu hrazenou

státem nebo dokonce bez nároku na odměnu neodporuje ústavnímu pořádku. Na druhou stranu ani rozdílně stanovená odměna nemůže být založena na svévolných (libovolných) kritériích nebo úvahách. Naopak kritéria, na základě nichž se stanoví odlišné zacházení s obdobnými subjekty v obdobných (nebo dokonce stejných) situacích, musí být alespoň obecně rozumná a objektivizovaná. Taková kritéria však v případě stanovení odměny pro advokáty jako opatrovníky zvolena nebyla. Naopak § 9 odst. 5 advokátního tarifu vychází podle Ústavního soudu z paušalizujícího a ničím nepodloženého předpokladu jednoduchosti a menší finanční náročnosti zastupování účastníků vystupujících v trestním řízení za podmínek stanovených výše citovaným zákonem [srov. k tomu přiměřeně bod 38. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19]. To v kontextu východisek nálezu ze dne 13. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 848/16 (N 174/82 SbNU 693) vede k tomu, že advokát odměňovaný na základě zjednodušujícího kritéria je v horším postavení oproti advokátovi, který činnost spojenou s nevyhovujícím způsobem odměňování nevykonává nebo ji vykonával v menším rozsahu.

12. Také ve stěžovatelově věci byla porušena zásada rovnosti v návaznosti na právo získávat prostředky pro životní potřeby prací a právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny, a to ať již závislou činností jako zaměstnaný advokát nebo jako advokát vykonávající advokacii v obchodní společnosti, anebo podnikáním ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny (Ústavní soud chápe právo podnikat jako speciální právo vůči právu získávat prostředky pro životní potřeby prací). V souladu s nálezem sp. zn. Pl. ÚS 4/19 má Ústavní soud rovněž za to, že stanovil-li normotvůrce odlišnou výši odměny pro advokáty jako opatrovníky účastníků řízení, jejichž pobyt není znám, zasáhl tím kontextuálně také do práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Zde přitom není podstatné, že právní pomoc není poskytována na základě smlouvy, ale na základě rozhodnutí státu (soudu), a že takovým rozhodnutím stát plní svoji povinnost chránit v soudních řízeních práva těch, kteří nemohou svá práva dostatečně hájit sami. Rozhodující je naopak skutečnost, že plnění (respektive splnění) takové povinnosti je v zásadě obsahově ekvivalentní poskytnutí právní pomoci na základě smlouvy a je zásadně ekvivalentní, co se týká kritérií přiměřenosti poskytnutí odměny za takovou činnost.

13. Na základě těchto východisek III. senát Ústavního soudu konstatuje, že určil-li krajský soud odměnu stěžovatele jako advokáta vykonávajícího opatrovnictví i s odkazem na § 9 odst. 5 advokátního tarifu, porušil tím zásadu rovnosti k uplatňování základního práva stěžovatele získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Například podle nálezu ze dne 27. 11. 2001 sp. zn. I. ÚS 102/2000 (N 179/24 SbNU 335) nebo podle nálezu ze dne 14. 1. 2013 sp. zn. IV. ÚS 376/11 (N 12/68 SbNU 177) přitom platí, že ač ústavní stížnost a návrh na zrušení právního předpisu představují relativně oddělené návrhy, o nichž Ústavní soud rozhoduje samostatně, nelze přehlédnout – vyšel-li návrh na zrušení právního předpisu (jeho části) z řízení o ústavní stížnosti [kdy je lhostejno, zda je navrhovatelem senát Ústavního soudu podle § 64 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu nebo sám stěžovatel podle § 74 zákona o Ústavním soudu] – jejich obsahovou propojenost, byť „automaticky“ neplatí, že zrušení právního předpisu musí vést současně ke kasaci ústavní stížností napadeného rozhodnutí, což je dáno i tím, že v řízení o kontrole právních norem Ústavní soud věc posuzuje i z jiných hledisek, než je tomu v samotném řízení o ústavní stížnosti.

14. Právě uvedené se v posuzované věci projevilo tak, že důvodem pro zrušení ústavní stížnosti napadeného usnesení byl jeho rozpor s principem rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 ve spojení s čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny (jak bylo uvedeno) s tím, že v řízení se systémově vyskytla i porucha způsobená porušením čl. 37 odst. 2 Listiny, nicméně tato neměla přímý vliv – i vzhledem k jeho obsahu – na rozhodnutí o odměně stěžovatele. Ostatně nikoli každé porušení základního práva (svobody) během řízení se musí nutně projevit i v posléze vydaném rozhodnutí obecného soudu, když každou věc je třeba z tohoto hlediska hodnotit individuálně. To samozřejmě platí i pro provázanost mezi právem podle čl. 37 odst. 2 Listiny a podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny, jak byla vysvětlena v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19.

15. Ústavní soud tedy z těchto důvodů ústavní stížnosti vyhověl a zrušil usnesení krajského soudu podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 10. března 2020

Jiří Zemánek
předseda senátu